

**INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORK FOR CLIMATE
CHANGE REGULATION AND ITS IMPLEMENTATION IN THE
LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

Akhmadjonov Khurshid Pulat ugli

Master's student at Green University, Republic of Uzbekistan

Abstract

Climate change is one of the most serious global challenges of the modern era, significantly affecting environmental security, sustainable socio-economic development, and the realization of human environmental rights. This article examines the international legal framework for climate change regulation established within the United Nations Framework Convention on Climate Change, the Kyoto Protocol, and the Paris Agreement, as well as analyzes the specific features of their implementation in the legislation of the Republic of Uzbekistan. The study considers the current directions of national climate policy, the existing regulatory and legal framework, and the challenges associated with fulfilling international climate commitments. Based on the results of the research, proposals have been developed aimed at improving national legislation in the field of climate change, taking into account international standards and the Sustainable Development Goals [1–12].

Keywords

climate change, international environmental law, climate policy, Paris Agreement, United Nations Framework Convention on Climate Change, implementation, environmental legislation, Republic of Uzbekistan.

**IQLIM O'ZGARISHINI TARTIBGA SOLISHNING XALQARO-HUQUQIY
ASOSLARI VA ULARNING O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
QONUNCHILIGIDA IMPLEMENTATSIYASI**

Axmadjonov Xurshid Pulat o'g'li

Green University magistranti, O'zbekiston Respublikasi

Annotatsiya

Iqlim o'zgarishi zamonaviy davrning eng jiddiy global muammolaridan biri bo'lib, ekologik xavfsizlik, barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot va inson ekologik huquqlarining amalga oshirilishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Maqolada BMTning Iqlim o'zgarishi to'g'risidagi Ramka konvensiyasi, Kioto protokoli va Parij bitimida mustahkamlangan iqlim o'zgarishini tartibga solishning xalqaro-huquqiy asoslari tadqiq etiladi, shuningdek ularning O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida implementatsiya qilinishi xususiyatlari tahlil qilinadi. Davlat iqlim siyosatining zamonaviy yo'nalishlari, amaldagi normativ-huquqiy baza hamda xalqaro iqlim majburiyatlarini amalga oshirishdagi mavjud muammolar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari bo'yicha xalqaro standartlar va barqaror rivojlanish maqsadlarini hisobga olgan holda iqlim o'zgarishi sohasidagi milliy qonunchilikni takomillashtirishga qaratilgan takliflar shakllantirildi [1–12].

Kalit so'zlar: iqlim o'zgarishi, xalqaro ekologik huquq, iqlim siyosati, Parij bitimi, BMTning Iqlim o'zgarishi to'g'risidagi Ramka konvensiyasi, implementatsiya, ekologik qonunchilik, O'zbekiston Respublikasi.

KIRISH

Iqlim o'zgarishi XXI asrning eng muhim global muammolaridan biri bo'lib, atrof-muhit holatiga, milliy iqtisodiyotlarning barqarorligiga va davlatlarning ekologik xavfsizlik darajasiga ta'sir ko'rsatmoqda. O'rtacha global haroratning ko'tarilishi, ekstremal tabiiy hodisalarning ko'payishi, yerlarning degradatsiyaga uchrashi, suv resurslarining qisqarishi va antropogen yuklamaning ortishi iqlim xavflarining oldini olish va ularning oqibatlariga moslashishga qaratilgan samarali xalqaro va milliy huquqiy mexanizmlarni shakllantirishni talab etadi [5; 7].

Xalqaro hamjamiyat iqlim o'zgarishini faqat davlatlarning kelishilgan harakatlari orqaligina hal qilinishi mumkin bo'lgan muammo sifatida ko'rib chiqadi. Aynan shu

sababli so'nggi o'n yilliklar davomida iqlim siyosatining asosiy tamoyillarini, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish mexanizmlarini va xalqaro hamkorlik yo'nalishlarini belgilovchi xalqaro-huquqiy hujjatlar tizimi shakllantirildi. Ular orasida iqlim munosabatlarini tartibga solishning zamonaviy yondashuvlarini mustahkamlagan 1992-yildagi BMTning Iqlim o'zgarishi to'g'risidagi Ramka konvensiyasi, 1997-yildagi Kioto protokoli va 2015-yildagi Parij bitimi asosiy o'rin egallaydi [5–7].

O'zbekiston Respublikasi uchun iqlim o'zgarishi masalalari mintaqaning global isishning oqibatlariga yuqori darajada moslashuvchanligi bilan bog'liq holda alohida dolzarblik kasb etadi. Suv resurslarining qisqarishi, cho'llanish, yerlarning degradatsiyaga uchrashi, havo haroratining ko'tarilishi va energetika sektorini modernizatsiya qilish zarurati davlatning xalqaro majburiyatlari va iqlim huquqi rivojlanishining zamonaviy tendensiyalarini hisobga olgan holda milliy qonunchilikni yanada takomillashtirishni talab etadi [8; 12].

Tadqiqotning dolzarbligi iqlim o'zgarishini tartibga soluvchi xalqaro-huquqiy mexanizmlarni tahlil qilish, ularning O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida implementatsiya qilinish darajasini baholash hamda ushbu sohada milliy huquqiy tartibga solishni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish zaruratidan kelib chiqadi.

Tadqiqot maqsadi iqlim o'zgarishini tartibga solishning xalqaro-huquqiy asoslarini kompleks tahlil qilish, ularning O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida implementatsiya qilinishi xususiyatlarini o'rganish hamda milliy iqlim qonunchiligini yanada takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar hal etiladi:

- iqlim o'zgarishini tartibga solishning xalqaro-huquqiy asoslarini tadqiq etish;
- O'zbekiston Respublikasining iqlim siyosati sohasidagi amaldagi qonunchiligini tahlil qilish;

- xalqaro iqlim majburiyatlarini implementatsiya qilishdagi asosiy muammolarni aniqlash;
- milliy qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqotning metodologik asosini formal-yuridik, qiyosiy-huquqiy, tizimli va qiyosiy-tahliliy metodlar tashkil etdi, ular iqlim o'zgarishini huquqiy tartibga solishning xalqaro va milliy mexanizmlarini kompleks tarzda o'rganish imkonini berdi.

IQLIM O'ZGARISHINI XALQARO TARTIBGA SOLISHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI

Zamonaviy sharoitda iqlim o'zgarishi nafaqat ekologik, balki atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash, barqaror rivojlanish, inson huquqlarini himoya qilish va xalqaro hamkorlik masalalarini o'z ichiga olgan kompleks huquqiy muammo hisoblanadi. Iqlim o'zgarishlarining global xarakteri Yerning iqlim tizimiga antropogen ta'sirni kamaytirish va davlatlarning iqlim o'zgarishi oqibatlariga moslashishiga qaratilgan kelishilgan xalqaro-huquqiy tartibga solish tizimini shakllantirish zaruratini keltirib chiqaradi [5].

Ilmiy adabiyotlarda iqlim o'zgarishi tabiiy jarayonlar hamda antropogen faoliyat, birinchi navbatda sanoat ishlab chiqarishi, energetika, transport, qishloq xo'jaligi va boshqa xo'jalik faoliyati turlari natijasida atmosferada issiqxona gazlari kontsentratsiyasining ortishi tufayli yuzaga kelgan iqlim ko'rsatkichlarining uzoq muddatli o'zgarishi sifatida ko'rib chiqiladi [9;10]. Huquqiy jihatdan iqlim o'zgarishi xalqaro-huquqiy tartibga solishning mustaqil ob'ekti hisoblanadi, chunki uning oqibatlari milliy chegaralardan chetga chiqadi va jahon hamjamiyati sa'y-harakatlarining muvofiqlashtirilishini talab etadi.

Iqlim munosabatlarini huquqiy tartibga solish xalqaro ekologik huquqning umum e'tirof etilgan tamoyillariga asoslanadi. Bularga barqaror rivojlanish tamoyili, transchegaraviy ekologik zararining oldini olish tamoyili, ehtiyotkorlik tamoyili, davlatlarning umumiy, ammo tabaqalashtirilgan javobgarligi tamoyili, shuningdek xalqaro hamkorlik tamoyili

kiradi [5;7]. Ko'rsatilgan tamoyillar davlatlarning xalqaro majburiyatlari mazmunini belgilaydi va milliy iqlim qonunchiligini ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Iqlim o'zgarishini tartibga solishning zamonaviy xalqaro-huquqiy tizimini shakllantirish 1992-yilda BMTning Iqlim o'zgarishi to'g'risidagi Ramka konvensiyasi qabul qilinishi bilan boshlandi. Konvensiya xalqaro hamkorlikning asosiy maqsadi — atmosferadagi issiqxona gazlari kontsentratsiyasini iqlim tizimiga xavfli antropogen ta'sirning oldini oluvchi darajada barqarorlashtirishni mustahkamladi. Shu bilan birga davlatlar chiqindilarni kamaytirish bo'yicha milliy dasturlarni ishlab chiqish, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, ekologik axborot almashish va iqlim siyosati sohasida xalqaro hamkorlik qilish majburiyatlarini o'z zimmalariga oldilar [5].

Xalqaro iqlim huquqi rivojlanishining navbatdagi bosqichi 1997-yilda rivojlangan davlatlar uchun issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish bo'yicha birinchi marta miqdoriy majburiyatlarni belgilagan Kioto protokolining qabul qilinishi bo'ldi. Hujjat chiqindi kvotalari bo'yicha xalqaro savdo, loyihalarni birgalikda amalga oshirish mexanizmlari va toza rivojlanish mexanizmini o'z ichiga olgan bozor mexanizmlaridan foydalanishni nazarda tutgan edi. Ishtirokchilar doirasi cheklangan bo'lishiga qaramay, Kioto protokoli issiqxona gazlari chiqindilarini tartibga solishning xalqaro tizimini shakllantirishda va iqlim hamkorligini rivojlantirishda muhim rol o'ynadi [6].

Iqlim o'zgarishini xalqaro tartibga solishning zamonaviy bosqichi 2015-yilda Parij bitimining qabul qilinishi bilan bog'liq. Kioto protokolidan farqli o'laroq, Parij bitimi davlatlarning universal ishtirokiga asoslanadi va har bir mamlakat tomonidan issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va iqlim o'zgarishi oqibatlariga moslashish bo'yicha choralarni aks ettiruvchi milliy belgilangan hissa (Nationally Determined Contribution — NDC) ishlab chiqilishini nazarda tutadi [7]. Bitimning asosiy maqsadi o'rtacha global haroratning oshishini sanoatlashuvigacha bo'lgan darajaga nisbatan 2 °C dan sezilarli darajada past darajada ushlab turish va haroratning ko'tarilishini 1,5 °C bilan cheklashga harakat qilishdan iborat.

Shuni ta'kidlash lozimki, xalqaro iqlim huquqi faol rivojlanishda davom etmoqda. So'nggi yillarda uglerod neytralligiga erishish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish, iqlimga chidamli texnologiyalarni joriy etish, iqtisodiyotni dekarbonizatsiya qilish va iqlimni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ushbu yo'nalishlar, birinchi navbatda, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Iqlim o'zgarishi bo'yicha hukumatlararo ekspertlar guruhi (IPCC) va BMTning Atrof-muhit dasturi (UNEP) faoliyatida o'z aksini topgan bo'lib, ularning tahliliy materiallaridan davlatlar milliy iqlim siyosatini ishlab chiqishda foydalanadilar [9–11].

Shunday qilib, iqlim o'zgarishini xalqaro-huquqiy tartibga solishning zamonaviy tizimi xavfli iqlim o'zgarishlarining oldini olish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan universal xalqaro shartnomalar, tamoyillar va hamkorlik mexanizmlari majmuidan iborat. Xalqaro hujjatlar tahlili maqsadlarning deklarativ mustahkamlanishidan davlatlarning aniq huquqiy majburiyatlarini shakllantirishga bosqichma-bosqich o'tilayotganidan dalolat beradi, bu esa O'zbekiston Respublikasi qonunchiligini ham jumladan milliy qonunchilikni takomillashtirish uchun asos yaratadi.

IQLIM O'ZGARISHINI TARTIBGA SOLISHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARINING O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QONUNCHILIGIDA IMPLEMENTATSIYASI

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida huquqiy tartibga solishni takomillashtirish va milliy qonunchilikni zamonaviy xalqaro ekologik standartlarga moslashtirishga qaratilgan izchil davlat siyosatini olib bormoqda. Ushbu jarayonda davlatning global iqlim siyosatidagi ishtiroki natijasida kelib chiqadigan xalqaro majburiyatlarni bajarish, shuningdek ekologik xavfsizlik va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlash bilan bog'liq barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish alohida ahamiyatga ega [1; 5; 11].

Davlat iqlim siyosatini shakllantirishning huquqiy asosini davlatning atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlash majburiyatini, shuningdek har bir insonning qulay atrof-muhitga bo'lgan huquqini mustahkamlovchi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qoidalari tashkil etadi [1]. Konstitutsiyaviy qoidalar tarmoq ekologik qonunchiligini yanada rivojlantirish va iqlim o'zgarishi sohasida davlat boshqaruvi tizimini shakllantirish uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi. Konstitutsiyaviy normalarning rivojlanishi bir qator qonunchilik hujjatlari orqali amalga oshiriladi. O'zbekiston Respublikasining «Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida»gi, «Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida»gi va «Ekologik nazorat to'g'risida»gi qonunlari atrof-muhitni muhofaza qilish, xo'jalik faoliyatining salbiy ta'sirining oldini olish va davlat ekologik nazoratini amalga oshirishning huquqiy asoslarini belgilashda muhim ahamiyatga ega [2–4]. Ushbu qonunlar iqlim siyosatining barcha jihatlarini bevosita tartibga solmasa-da, ularda mustahkamlangan normalar davlatning iqlimni muhofaza qilish sohasidagi xalqaro majburiyatlarini amalga oshirish uchun zarur huquqiy asosni yaratadi.

Milliy iqlim siyosati rivojlanishining muhim bosqichi O'zbekiston Respublikasining xalqaro iqlim bitimlariga qo'shilishi bo'ldi. BMTning Iqlim o'zgarishi to'g'risidagi Ramka konvensiyasi, Kioto protokoli va Parij bitimi ishtirokchisi sifatida O'zbekiston Respublikasi iqlim tizimiga antropogen ta'sirni kamaytirish, iqlim o'zgarishiga moslashish choralarini rivojlantirish, energiya samaradorligini oshirish va ekologik xavfsiz texnologiyalarni joriy etish bo'yicha majburiyatlarni o'z zimmasiga oldi [5–7]. Xalqaro majburiyatlarning amaliy ijrosi O'zbekiston Respublikasining Milliy belgilangan hissasi (NDC) orqali amalga oshiriladi, unda davlat iqlim siyosatining ustuvor yo'nalishlari belgilangan. Bunday yo'nalishlarga issiqxona gazlarining solishtirma chiqindilarini kamaytirish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish, sanoatni modernizatsiya qilish, iqtisodiyot energiya samaradorligini oshirish, suv resurslaridan oqilona foydalanish va iqtisodiyotning eng zaif

tarmoqlarining iqlim o'zgarishi oqibatlariga moslashish salohiyatini mustahkamlash kiradi [8].

Shuni ta'kidlash lozimki, iqlim o'zgarishi O'zbekiston Respublikasi uchun nafaqat ekologik, balki ijtimoiy-iqtisodiy muammo hamdir. Cho'llanish jarayonlarining kuchayishi, muzliklarning qisqarishi, suv resurslari tanqisligi, yerlarning degradatsiyaga uchrashi va ekstremal iqlim hodisalari chastotasining ortishi qishloq xo'jaligi, energetika, sog'liqni saqlash va boshqa strategik muhim iqtisodiyot tarmoqlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda xalqaro majburiyatlarni samarali amalga oshirish milliy qonunchilikni kompleks takomillashtirishni va zamonaviy davlat boshqaruvi mexanizmlarini rivojlantirishni talab etadi [9;10].

Shu bilan birga, o'tkazilgan tahlil O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligida iqlim o'zgarishi masalalarini maxsus tartibga soluvchi yagona kompleks normativ-huquqiy hujjat hali mavjud emasligini ko'rsatmoqda. Iqlim siyosatiga oid huquqiy normalar turli qonunlar va qonunosti hujjatlari o'rtasida taqsimlangan bo'lib, bu ularni kompleks tarzda qo'llashni qiyinlashtiradi va huquqiy tartibga solish samaradorligini pasaytiradi. Bundan tashqari, amaldagi qonunchilik issiqxona gazlari chiqindilarini monitoring qilish, iqlim xavflarini baholash, iqlim bo'yicha hisobot berish va past uglerodli rivojlanishni rag'batlantiruvchi iqtisodiy mexanizmlar masalalarini yetarli darajada batafsil tartibga solmaydi [2–4;8].

Shu munosabat bilan iqlim o'zgarishi masalalarini tartibga soluvchi kompleks qonunni ishlab chiqish orqali milliy qonunchilikni yanada takomillashtirish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi. Bunday normativ hujjat amaldagi huquqiy normalarni tizimlashtirish, davlat organlarining vakolatlarini belgilash, xalqaro majburiyatlarni amalga oshirish mexanizmlarini mustahkamlash, iqlim monitoringi, iqlim o'zgarishiga moslashish va issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishning huquqiy asoslarini o'rnatish imkonini beradi.

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA IQLIM O'ZGARISHINI HUQUQIY
TARTIBGA SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING MUAMMOLARI VA
ISTIQBOLLARI**

Milliy ekologik qonunchilikning izchil rivojlanishi va O'zbekiston Respublikasining xalqaro iqlim kun tartibini amalga oshirishdagi faol ishtirokiga qaramay, amaldagi normativ-huquqiy bazani tahlil qilish iqlim o'zgarishi sohasidagi xalqaro majburiyatlarning samarali bajarilishiga to'sqinlik qiluvchi bir qator muammolar mavjudligidan dalolat beradi.

Asosiy muammolardan biri iqlim o'zgarishining oldini olish, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va iqlim o'zgarishlariga moslashish bilan bog'liq munosabatlarni kompleks tartibga soluvchi yagona qonunchilik hujjatining mavjud emasligidir. Hozirgi vaqtda tegishli normalar atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan foydalanish, energetika va ekologik nazoratning alohida masalalarini tartibga soluvchi turli normativ-huquqiy hujjatlarda mavjud. Bunday huquqiy tartibga solishning parchalanganligi qonunchilikni qo'llashni qiyinlashtiradi va iqlim sohasida davlat boshqaruvining samaradorligini pasaytiradi [2–4].

Kamroq muhim bo'lmagan yana bir muammo issiqxona gazlari chiqindilarini monitoring qilish va iqlim xavflarini baholash mexanizmlarining huquqiy jihatdan yetarli darajada tartibga solinmaganligidir. Zamonaviy xalqaro standartlar iqlim ma'lumotlarini tizimli yig'ish, milliy hisobotni tayyorlash, raqamli monitoring tizimlarini rivojlantirish va ekologik axborotning ochiqqligini ta'minlashni nazarda tutadi [5;7]. Shu bilan birga milliy qonunchilik iqlim monitoringi va davlat organlari o'rtasida ekologik axborot almashishga qo'yiladigan yagona talablarni belgilash qismida yanada takomillashtirilishga muhtoj.

Iqlim o'zgarishiga moslashish choralarini amalga oshirish sohasida ham ma'lum qiyinchiliklar saqlanib qolmoqda. O'zbekiston Respublikasi uchun suv resurslaridan oqilona foydalanish, yerlarning degradatsiyaga uchrashining oldini olish, qishloq

xo'jaligining barqarorligini oshirish va ekstremal iqlim hodisalarining salbiy oqibatlarini kamaytirish masalalari alohida ahamiyatga ega. Biroq amaldagi qonunchilik moslashish tadbirlarini amalga oshirishda davlat organlari faoliyatini muvofiqlashtirishning kompleks mexanizmini hali nazarda tutmaydi [8;12].

Iqlim siyosatini amalga oshirishning iqtisodiy-huquqiy mexanizmlarini rivojlantirish alohida e'tiborga loyiqdir. Xalqaro amaliyot iqlim maqsadlariga faqat ma'muriy tartibga solish orqaligina erishib bo'lmasligidan dalolat beradi. Issiqxona gazlari chiqindilarini samarali kamaytirish, shuningdek, iqtisodiy rag'batlar qo'llash, «yashil» investitsiyalarni rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, qayta tiklanadigan energetika sohasidagi loyihalarni qo'llab-quvvatlash va ishlab chiqarishning energiya samaradorligini oshirish orqali ta'minlanadi [7;10].

O'tkazilgan tahlil O'zbekiston Respublikasi qonunchiligini quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha yanada takomillashtirish zarurligi haqida xulosa chiqarish imkonini beradi.

Muammo	Amaldagi tartibga solish	Takomillashtirish bo'yicha takliflar
Yagona iqlim qonunining yo'qligi	Huquqiy tartibga solish turli normativ hujjatlar orqali amalga oshiriladi	O'zbekiston Respublikasining "Iqlim o'zgarishi to'g'risida"gi Qonunini ishlab chiqish va qabul qilish
Iqlim siyosatini muvofiqlashtirishning yetarli emasligi	Vakolatlar turli davlat organlari o'rtasida taqsimlangan	Idoralararo o'zaro hamkorlik mexanizmini takomillashtirish
Iqlim monitoringi tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi	Issiqxona gazlari chiqindilarini monitoring qilish bo'yicha yagona talablar mavjud emas	Yagona davlat iqlim monitoringi tizimini yaratish

Iqtisodiy rag'batlardan yetarli foydalanilmaganligi	"Yashil" loyihalarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining cheklangan qo'llanilishi	Ekologik barqaror texnologiyalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralarini kengaytirish
Ekologik boshqaruvning raqamlashtirilishi yetarli emasligi	Raqamli xizmatlardan cheklangan darajada foydalanilmoqda	Monitoring, ekologik hisobot va axborot almashish bo'yicha raqamli platformalarni rivojlantirish

Muallifning fikricha, O'zbekiston Respublikasi iqlim qonunchiligini takomillashtirishning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri iqlim o'zgarishi sohasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi maxsus qonunni ishlab chiqishdir. Bunday qonun davlat iqlim siyosatining huquqiy asoslarini belgilash, davlat organlarining vakolatlarini mustahkamlash, xalqaro majburiyatlarni amalga oshirish mexanizmlarini o'rnatish, shuningdek iqlim monitoringi, iqlim o'zgarishiga moslashish, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va jamoatchilikning iqlim jihatidan muhim qarorlar qabul qilishdagi ishtirokiga oid masalalarni tartibga solish imkonini beradi.

Bundan tashqari, milliy qonunchilikni BMTning Iqlim o'zgarishi to'g'risidagi Ramka konvensiyasi va Parij bitimida nazarda tutilgan xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirish jarayonini faollashtirish maqsadga muvofiqdir. Ekologik boshqaruv sohasiga zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etish, davlat ekologik nazorati tizimini takomillashtirish va iqlim loyihalarini amalga oshirish sohasidagi xalqaro hamkorlikni kengaytirishga alohida e'tibor qaratish lozim.

Shunday qilib, iqlim o'zgarishini huquqiy tartibga solishni yanada takomillashtirish kompleks xarakterga ega bo'lishi va qonunchilikni rivojlantirish, davlat organlarining institutsional salohiyatini mustahkamlash, ekologik boshqaruvning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish hamda O'zbekiston Respublikasining xalqaro

majburiyatlarini amalga oshirish samaradorligini oshirishni o'zida mujassam etishi lozim.

XULOSA

O'tkazilgan tadqiqot iqlim o'zgarishini xalqaro-huquqiy tartibga solish global ekologik xavfsizlikni ta'minlash, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va davlatlarning iqlim o'zgarishi oqibatlariga moslashishiga qaratilgan dinamik rivojlanayotgan huquqiy normalar va tamoyillar tizimi ekanligi haqida xulosa chiqarish imkonini beradi. Ushbu tizimning asosini zamonaviy xalqaro iqlim siyosati standartlarini belgilaydigan va milliy qonunchilikni takomillashtirish uchun huquqiy yo'nalishlarni shakllantiradigan BMTning Iqlim o'zgarishi to'g'risidagi Ramka konvensiyasi, Kioto protokoli va Parij bitimi tashkil etadi [5–7].

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligini tahlil qilish atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida milliy huquqiy bazaning izchil rivojlanishi va iqlim o'zgarishi sohasidagi xalqaro majburiyatlarning bajarilishidan dalolat beradi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, ekologik qonunchilik, davlat strategiyalari va Milliy belgilangan hissa (NDC) davlat iqlim siyosatini amalga oshirish va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun zarur huquqiy shart-sharoitlarni yaratadi [1–4;8].

Shu bilan birga, tadqiqot amaldagi huquqiy tartibga solish tizimi yanada takomillashtirilishga muhtojligini ko'rsatdi. Asosiy muammolar qatoriga iqlim o'zgarishi masalalarini kompleks tartibga soluvchi yagona qonunchilik hujjatining yo'qligi, iqlim monitoringi va moslashish mexanizmlarining huquqiy jihatdan yetarlicha tartibga solinmaganligi, shuningdek iqlim siyosatini amalga oshirishning iqtisodiy va raqamli vositalarini yanada rivojlantirish zarurati kiradi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi xalqaro ekologik huquq rivojlanishining zamonaviy tendensiyalarini hisobga olgan holda, iqlim o'zgarishini tartibga solish xalqaro-huquqiy standartlarining O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida implementatsiya qilinishini kompleks tahlil qilishdan iborat. Ishda amaldagi huquqiy tartibga solishning asosiy

muammolari aniqlangan va O'zbekiston Respublikasining xalqaro iqlim majburiyatlarini amalga oshirish samaradorligini oshirishga qaratilgan uni takomillashtirish yo'nalishlari taklif etilgan.

Tadqiqot natijalari bo'yicha quyidagilar maqsadga muvofiq deb hisoblanadi:

- O'zbekiston Respublikasining "Iqlim o'zgarishi to'g'risida"gi kompleks Qonunini ishlab chiqish va qabul qilish;
- iqlim monitoringi va issiqxona gazlari chiqindilarini hisobga olishning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish;
- ekologik boshqaruv va iqlim hisoboti sohasida raqamli texnologiyalarning qo'llanilishini kengaytirish;
- davlat iqlim siyosatini amalga oshirishda idoralararo muvofiqlashtirishni kuchaytirish;
- milliy qonunchilikni Parij bitimi va boshqa xalqaro shartnomalarda nazarda tutilgan xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirishni davom ettirish.

Shunday qilib, iqlim o'zgarishini huquqiy tartibga solishni yanada takomillashtirish O'zbekiston Respublikasining xalqaro majburiyatlarini bajarishni ta'minlovchi, ekologik xavfsizlikni mustahkamlovchi, milliy iqtisodiyotning iqlim o'zgarishlariga chidamliligini oshiruvchi va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishuvchi yaxlit va samarali huquqiy tizimni yaratishga yo'naltirilgan bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi: O'zbekiston Respublikasi referendumida 2023-yil 30-aprelda qabul qilingan.
2. O'zbekiston Respublikasining «Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida»gi Qonuni, 1992-yil 9-dekabr, №754-XII.
3. O'zbekiston Respublikasining «Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida»gi Qonuni, 1996-yil 27-dekabr, №353-I.

4. O'zbekiston Respublikasining «Ekologik nazorat to'g'risida»gi Qonuni, 2013-yil 27-dekabr, №3RU-363.
5. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). New York, 9 May 1992.
6. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. Kyoto, 11 December 1997.
7. Paris Agreement. Paris, 12 December 2015.
8. Updated Nationally Determined Contribution of the Republic of Uzbekistan under the Paris Agreement. – Tashkent, 2021.
9. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Climate Change 2023: Synthesis Report. Geneva: IPCC, 2023.
10. United Nations Environment Programme (UNEP). Emissions Gap Report 2024. Nairobi: UNEP, 2024.
11. United Nations. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations, 2015.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktyabrdagi «O'zbekiston Respublikasining 2019–2030-yillarga mo'ljallangan "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi PQ-4477-son Qarori.

